

PETER
ENGLUND

ΕΦΙΑΛΤΙΚΕΣ ΝΥΧΤΕΣ

• Ν Ο Ε Μ Β Ρ Ι Ο Σ 1 9 4 2 •

ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ
ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ
ΣΕ 360 ΣΥΝΤΟΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Πρώτη έκδοση Οκτώβριος 2023

Τίτλος πρωτοτύπου Peter Englund, *Onda Nätters Drömmar: November 1942 och andra världskrigets vändpunkt i 360 korta kapitel*, Natur & Kultur, 2022

Επιμέλεια – Διόρθωση τυπογραφικών δοκιμίων Αρετή Μπουκάλα

Σχεδιασμός εξωφύλλου Γιώργος Παναρετάκης

© 2022, Peter Englund

© 2022, Εκδόσεις **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ** (για την ελληνική γλώσσα)

ISBN 978-618-03-3249-0

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 83249

Κ.Ε.Π. 5528, Κ.Π. 17187

Κατόπιν συμφωνίας με Hedlund Agency.

Η μετάφραση πραγματοποιήθηκε με την επιδότηση του Swedish Arts Council, το οποίο οι Εκδόσεις Μεταίχμιο ευχαριστούν.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα

τηλ.: 211 3003500, fax: 211 3003562

metaixmio.gr • metaixmio@metaixmio.gr

Κεντρική διάθεση

Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα

τηλ.: 210 3647433, fax: 211 3003562

Βιβλιοπωλεία ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

• Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα

τηλ.: 210 3647433, fax: 211 3003562

• Πολυχώρος, Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα

τηλ.: 211 3003580, fax: 211 3003581

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προς τον αναγνώστη	9
Τα πρόσωπα του δράματος	14
1-8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ	
Σχέδια μεγάλα και μικρά	21
9-15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ	
Ενθαρρυντικά νέα	265
16-22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ	
Το σημείο καμπής	415
23-30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ	
Αυτή τη φορά νικάμε	545
Η μετέπειτα μοίρα τους	707
Βιβλιογραφία	719

1-8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

Σχέδια μεγάλα και μικρά

«Συμπόνια και βαρβαρότητα μπορούν να συνυπάρχουν στο ίδιο άτομο και την ίδια στιγμή, ενάντια σε κάθε λογική· αλλά και η ίδια η συμπόνια, έτσι κι αλλιώς, δεν ακολουθεί κάποια λογική».

«Ο θάνατος μπορεί να αντιμετωπιστεί επιτυχώς ακριβώς επειδή δεν μπορείς να τον βιώσεις».

«Μια βδομάδα νωρίτερα θα είχε χρειαστεί μισή μέρα να καταστρέψουμε ένα τάγμα, τώρα εξοντώθηκε ολόκληρο σύνταγμα μέσα σε τρία τέταρτα».

Ισχυροί άνεμοι φυσούν από τη Θάλασσα της Ανατολικής Κίνας και τον ποταμό Χουανγκπού προς το εσωτερικό της χώρας, προσπερνούν τζόγκες, ατμόπλοια και ιστιοφόρα στο λιμάνι, πάνω από το ανθρώπινο πλήθος στη φαρδιά εσπλανάδα του λιμανιού, πάνω από ρίκσο, κάρα, ποδηλάτες, πολλούς ποδηλάτες, υπερπλήρη τραμ, γκαζοζέν λεωφορεία και στρατιωτικά φορτηγά, πέρα από τον δρόμο με την ονομασία *The Bund* [Το ανάχωμα] και τις αράδες του από ψηλά, επιβλητικά κτίρια δυτικού στιλ –γνωστά ως «*The Million Dollar Mile*» [Το μίλι του ενός εκατομμυρίου]–, πέρα από κίονες, θόλους, γείσα κι αετώματα, στηθαία και κιγκλιδώματα και οβελούς στέψης, πέρα από τους αιώνιους ζιπιάνους σε πυκνές ομάδες εκεί κάτω, ίδιες με τσαμπιά, και μέσω του Ποουτάνγκ Πόιντ σαρώνουν τα στενοσόκακα και τα χαμπλά σπίτια της περιοχής Χονγκκού – κι είναι πολλά, ακόμα κι έπειτα από πέντε χρόνια στα ερείπια,* τραβούν προς τη συνοικία Τζαμπέι, σκαρφαλώνουν στα τείχη της παλιάς κινέζικης πόλης και στο πλήθος των ξυλοσκεπών με τις πολεμίστρες, περνούν φυσώντας πάνω από το άδειο ιπποδρόμιο με τον δεκαώροφο πύργο του και τις σιωπηλές, εγκαταλειμμένες πολυώροφες εξέδρες, συνεχίζουν στο διεθνές τμήμα της πόλης, ξεχύνονται σε ολόισιους δρόμους και λεωφόρους με τις δεντροστοιχίες τους (Γκόρντον Ρόουντ, Μπάμπλινγκ Γουέλ Ρόουντ, Αβενί Φος, Αβενί Ζοφρ, Αβενί Πετέν κ.ά.) και τις μυρμηγκικές ανθρώπων, προσπερνούν ναούς καθε-

* Πιθανότατα μετά τους βομβαρδισμούς των Γιαπωνέζων τον Αύγουστο του 1937, κατά τον Β΄ Σινοϊαπωνικό πόλεμο. (Σ.τ.Μ.)

δρικούς και άλλους, νοσοκομεία και πανεπιστημιακά κτίρια, πολυκαταστήματα και θέατρα, οδοφράγματα και συρματοπλέγματα, καφέ, μπαρ και μπορντέλα, μπαίνουν και περνούν μέσα από πάρκα όπου τα δέντρα ξεχωρίζουν όλο και περισσότερο με τη μαυρίλα και τη γύμνια τους, καθώς αυτοί οι παγωμένοι άνεμοι παρασέρνουν και παίρνουν μαζί τους τα φύλλα με τα θερμά χρώματα, μέχρι να εξαφανιστούν τελικά πέρα προς την ανατολή και τον ποταμό Γουζόνγκ, πέρα προς τη γύρω ύπαιθρο με τις κωμοπόλεις, τα χωριά και τους ορυζώνες, πέρα προς τις μακρινές επαρχίες Τζιανγκσού, Ανχουί και Χενάν. Είναι τέλη φθινοπώρου στη Σανγκάη.

Κάτω από τα γκρίζα σύννεφα του φθινοπώρου, στο νότιο τμήμα της Γαλλικής Ζώνης,* ζει μια κοπέλα που ονομάζεται Ούρσουλα Μπλόμπεργκ. Μόλις έχει κλείσει τα δώδεκα χρόνια και μένει με τους γονείς της στο ισόγειο ενός περιτειχισμένου σπιτιού στη μικρή Πλας ντε Φλερ, ακριβώς δίπλα στη ρι ντε Κουφμάν. Η οικογένεια είναι πρόσφυγες από τη Γερμανία και νοικιάζουν ένα δωμάτιο με κουζίνα από μια Ρωσίδα. Στον πάνω όροφο ζουν κάποιοι άλλοι πρόσφυγες, από τη Λιψία, και σ' ένα δωμάτιο που βλέπει στον κήπο μένουν δύο άντρες από το Βερολίνο, αλλά σπάνια είναι εκεί. Η κοπέλα και οι γονείς της αισθάνονται τυχεροί: η περιοχή είναι ασφαλής, ο δρόμος είναι ήσυχος, το δωμάτιο φωτεινό και ευάερο, η κουζίνα καθαρή και εξοπλισμένη με δύο εστίες κι ένα ψυγείο πάγου. Έχουν επίσης πρόσβαση σ' ένα μπάνιο με μπλε πλακάκια όπου μπορεί κανείς με κάνα δυο χάλκινα νομίσματα να κάνει ένα ζεστό μπάνιο. (Αυτό διαφέρει πολύ από τους καταυλισμούς προσφύγων στο Χονγκόου όπου εξακολουθούν να ζουν πολλοί από εκείνους που έφτασαν με το ίδιο

* Ζώνες που δημιουργήθηκαν κατόπιν εκχωρήσεων στις Μεγάλες Δυνάμεις (Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία και ΗΠΑ) κατά τον 19ο αιώνα. (Σ.τ.Μ.)

πλοίο, μέσα στη βρομιά και στην ανακατωσούρα, στριμωγμένοι πολύ, πίσω από κρεμασμένα παραπετάσματα και πάνω σε τραχιά τσιμεντένια δάπεδα.)

Όπως εκατομμύρια άλλοι άνθρωποι, η οικογένεια παρακολουθεί την πορεία του πολέμου σε μερικούς χάρτες. Οι δικοί τους είναι κομμένοι από εφημερίδες, κολλημένοι πάνω σ' ένα κομμάτι λευκό βαμβακερό ύφασμα και βρίσκονται στο χολ. Η Ούρσουλα έχει φτιάξει μικρές σημαιούλες διαφόρων χρωμάτων σε καρφίτσες και τις χρησιμοποιούν για να επισημαίνουν την προέλαση ή την υποχώρηση των διαφόρων πλευρών –κόκκινο για τη Μεγάλη Βρετανία, μπλε για τις ΗΠΑ, πράσινο για τις Κάτω Χώρες, κίτρινο για την Ιαπωνία κ.λπ. (Στα απομνημονεύματα που έγραψε πολύ αργότερα δεν αναφέρει ποιο χρώμα είχαν οι σημαιούλες για τη Γερμανία, οπότε ας κάνουμε μια υπόθεση. Μαύρες μήπως;) Τον τελευταίο χρόνο αυτές οι σημαιούλες μετακινούνταν διαρκώς, επειδή τα νέα ήταν «devastating», συντριπτικά, όπως γράφει στο ημερολόγιό της. (Αυτό ακριβώς το επίθετο χρησιμοποιεί επανειλημμένα για να περιγράψει την επίδραση που ασκούν πάνω της τα νέα από τον πόλεμο.) Έψαξε να βρει νησιά που δεν ήξερε πως υπήρχαν, τοπωνύμια που δεν ξέρεi πώς να τα προφέρει. Κορεχιδόρ. Ραμπάουλ. Κοκόντα. Άλαμ ελ Χάλφα. Μαϊ-κόπ. Σταλιν-γκράντ. Γκουα-νταλ-κανάλ. Οι πράσινες σημαίες είχαν εξαφανιστεί.

Οι γραμμές που σχηματίζουν οι τρυπίτσες στους χάρτινους χάρτες δείχνουν να μεγαλώνει όλο και περισσότερο η περιοχή που ελέγχουν οι δυνάμεις του Άξονα. Ανάμεσα στους πρόσφυγες συζητιέται αν είναι ενδεχομένως η Αυστραλία που θα δεχτεί εισβολή στη συνέχεια. Ειδικότερα τρεις γραμμές από σημαίες είναι αυτές που προκαλούν τρόμο: μία στη Βόρεια Αφρική που δείχνει ανατολικά προς την Αίγυπτο, η άλλη στον Καύκασο που

δείχνει κάτω προς την Περσία και το φιλικό προς τον Άξονα Ιράκ,* όπως επίσης κι εκείνη στη Βιρμανία που δείχνει δυτικά στην Ινδία – κι αν συνεχιστούν οι απρόσκοπτες προελάσεις των δυνάμεων του Άξονα, εκείνες οι γραμμές από σημαίες θα μετακινηθούν κάπου μαζί, αλλά πού; Στο Αφγανιστάν; Στη δυτική Ινδία;**

«Φοβόμαστε. Ήταν δυνατόν μια μικροσκοπική χώρα όπως η Ιαπωνία, και όπως η Γερμανία, με τον παραφουσκωμένο εγωισμό [...] να κερδίσει έναν πόλεμο εναντίον όλου του δυτικού κόσμου; Συμπεριλαμβανομένης της Αμερικής;»

Σίγουρα φαίνεται έτσι. Η ζωή στην ξένη Σανγκάι είναι μια «ονειρική εμπειρία» για την Ούρσουλα. Ζουν σε μια πιεστική απομόνωση, αποκομμένοι από τον κόσμο, στη σκοτεινή πλευρά του φεγγαριού, δεν γνωρίζουν περισσότερα απ' όσα γράφουν οι σχολαστικά λογοκριμένες εφημερίδες, απ' όσα τους λέει το ιαπωνικό ραδιόφωνο και απ' όσα φημολογούνται. Γι' αυτό κι ήταν εφικτό για μεγάλο χρονικό διάστημα να βρίσκουν παρηγοριά στην ιδέα ότι αυτά τα τρομερά νέα ήταν απλώς προπαγάνδα, υπερβολές και παραπληροφόρηση. Αλλά ο φίλος ενός φίλου είχε κρύψει ένα ραδιόφωνο και μπορούσε –παρά την ύπαρξη

* Τον προηγούμενο χρόνο είχε γίνει ένα εθνικιστικό, ναζιστικής έμπνευσης πραξικόπημα στο Ιράκ, στο οποίο δόθηκε πάραυτα στρατιωτική υποστήριξη από την Ιταλία και τη Γερμανία. (Οδήγησε μάλιστα σε σφαγές του εβραϊκού πληθυσμού της Βαγδάτης.) Οι βρετανικές δυνάμεις ωστόσο, σ' έναν σύντομο πόλεμο του οποίου η έκβαση δεν ήταν διόλου δεδομένη, κατάφεραν να αποκαταστήσουν το παλιό φιλοβρετανικό καθεστώς.

** Εκείνη την εποχή υπήρχε μια συμφωνία μεταξύ Ιαπωνίας και Γερμανίας, που είχε στόχο να διαιρέσει την Ασία και τη Σοβιετική Ένωση κατά μήκος του 70ού μεσημβρινού. Υπήρχε επίσης ένα γερμανικό στρατιωτικό σχέδιο με τον ίδιο στόχο, το *Fall Orient* [Επιχείρηση Ανατολή (γερμ.)], το οποίο προέβλεπε ότι ακριβώς μετά τη νίκη στην Αίγυπτο και στον Καύκασο, και την εξασφάλιση πρόσβασης στα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής, οι δυνάμεις θα συνέχιζαν ανατολικά και, στο ύψος του Αφγανιστάν, θα ενώνονταν με τις δυνάμεις των Γιαπωνέζων.

ενός τείχους από παράσιτα και παραμορφωμένους ήχους- να πιάνει ενίοτε τις ειδήσεις από το BBC. «Δεν είναι φήμες πια, πολλές από τις συνταρακτικές αναφορές για τον πόλεμο ήταν αληθινές και το μέλλον μάς στοίχειωνε όλους».*

Η υγρασία υπάρχει παντού. Το παντελόνι και το παλτό του είναι το ίδιο μουσκεμένα με το ψωμί του, απειλούνται όλα από μούχλα. Σε κάθε βήμα του οι μπότες βουλιάζουν, εκεί όπου αυτός και οι άλλοι προχωρούν τρικλίζοντας μέσα από το λασπώδες χαράκωμα «σαν σχοινοβάτες». Ονομάζεται Βίλι Πέτερ Ρίξε και περιγράφει:

Βρίσκαμε τα χαρακώματα βαλτωμένα και συχνά πλημμυρισμένα. Στα πρόχειρα αμπριά και στις πρωτόγονες πολεμίστρες έσταζαν μέσα νερά και τα άλογα κατέρρεαν στους δρόμους. Ένα άλογο ήταν πολυτιμότερο από έναν στρατιώτη, αλλά παίρναμε τα πράγματα όπως τα 'θελε η μοίρα, ζούσαμε στις αναμνήσεις μας και ονειρευόμασταν να επιστρέψουμε στην πατρίδα. Σύντομα το είχαμε ξανασυνηθίσει, σαν να μην είχε αλλάξει τίποτε από την περσινή περίοδο των βροχών.

* Εάν είχες μόνο πρόσβαση σε ελεγχόμενα ΜΜΕ, μπορούσες εύκολα να καταλήξεις στο συμπέρασμα ότι η υποστήριξη που είχε η Ιαπωνία στην Ασία ήταν μεγάλη. Η Ταϊλάνδη στις αρχές της χρονιάς είχε συνάψει συμμαχία με την Ιαπωνία, στην Κίνα υπήρχαν δύο αρκετά μεγάλα κράτη-μαριονέτες, το Μαντσούκουο –το οποίο τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή είχε δέκα χρόνια ύπαρξης- και το Μενγκούκουο, ενώ κι άλλα κράτη-μαριονέτες επρόκειτο να δημιουργηθούν στις Φιλιππίνες και στη Βιρμανία, και επίσης το ινδικό κίνημα ανεξαρτησίας ήταν ισχυρότερο από ποτέ. (Εκείνη την εποχή, βιρμανικά και ινδικά στρατεύματα μάχονταν στο πλευρό της Ιαπωνίας, προκειμένου να κερδίσουν την ανεξαρτησία των χωρών τους από τους Βρετανούς.) Και σε όλες τις κατεχόμενες χώρες υπήρχαν πολλοί καιροσκόποι, πρόθυμοι να συνεργαστούν με τη φαινομενικά άπτητη αυτοκρατορία.

Ο Ρίξε μένει με τους άλλους της ομάδας του σ' ένα διευρυμένο χαράκωμα, μ' ένα κομμάτι τέντας για πόρτα, με μια σκεπή από ξύλινα δοκάρια που στάζουν νερό και χώμα, ζεσταίνονται από μια μαντεμένα σόμπα, για φαγητό εξυπηρετούνται από μια κινητή στρατιωτική κουζίνα που βρίσκεται κρυμμένη πέρα μακριά σ' ένα φαράγγι, εκεί όπου πρέπει να πηγαίνουν τρέχοντας προστατευμένοι από το σουρούπωμα. Δυνατότητα να πλυθεί δεν έχει, δεν μπορεί καν να αλλάξει τις βρεγμένες μπότες και κάλτσες. Οι στιγμές ηλιοφάνειας αντικαθίστανται από άλλη μια νεροποντή. Το δασώδες τοπίο φαίνεται όλο και πιο άδειο, γυμνό, μουσκεμένο, με χρώματα ξεθωριασμένα, σαν σε μουντή ακουαρέλα. Το νερό της βροχής κυλάει στους μαλακούς δρόμους. Το ψηλό χορτάρι έχει διπλώσει, σαν να περιμένει τον παγετό και το χιόνι.

Τις μέρες ο Ρίξε και οι άλλοι σκάβουν το υδατοκορεσμένο όρυγμα ή καθαρίζουν τα όπλα ή τα πυρομαχικά ή κάποια από τα πολυβόλα ή εκείνο το χαμηλό αντιαρματικό κανόνι που χειρίζεται η ομάδα. Τη νύχτα φυλάει σκοπιά, μία ώρα περίπου' μετά μπορεί να ξεκουραστεί μέχρι και τρεις ώρες. Αυτά κάνει τον περισσότερο καιρό. Στέκεται στη σκοπιά, «εξαντλημένος, παγωμένος, γεμάτος νοσταλγία, ανίσχυρος». Οι νύχτες κομματιάζονται έτσι και η έλλειψη ύπνου προσθέτει άλλη μια από τα ίδια σ' εκείνη την αμβλύτητα που μουδιάζει το κορμί του και την ψυχή του. Πράγματα που σχεδόν τον τρώμαζαν έναν χρόνο πριν, σήμερα δεν τον αγγίζουν καν. Απεναντίας, κάποιου είδους ευλογημένη αδιαφορία ήρθε και ρίζωσε μέσα του. Ο Ρίξε δεν ξέρει αν η αίσθηση αυτή πηγάζει από «μοιρολατρία ή από εμπιστοσύνη στον Θεό». Ο κίνδυνος του θανάτου έχει γίνει κάτι σαν καθημερινότητα. Όπως και ο θάνατος.

Ο Βίλι Πέτερ Ρίξε είναι είκοσι ενός χρόνων, απλός στρατιώτης στην 95η Μεραρχία Πεζικού, 279ο Σύνταγμα, 14ο Λόχο του γερμανικού στρατού. Είναι λεπτός και φοράει ματογυάλια χωρίς

σκελετό, κάτι που ενισχύει μια ήδη λίγο συνεσταλμένη εμφάνιση. (Επίσης διαβάζει πολύ, ή γράφει, κι επειδή αμφότερες είναι ασχολίες που απαιτούν φως, γίνονται συνήθης αιτία γκρίνιας από τους συντρόφους του, που του λένε να το σβήσει για να κοιμηθούν. Καμιά φορά διαβάζει ή γράφει στη λάμψη της καύτρας του τσιγάρου.) Το κράνος και η στολή δίνουν την εντύπωση ότι είναι κάπως μεγάλα για το λεπτό του κορμί. Έχει ακόμη νεανική ακμή. Το βλέμμα του είναι σκληρό, τα μάτια του παρακολουθούν τα πάντα και φαίνονται πολύ ωριμότερα από το πρόσωπό του.

Καμιά τριακοσαριά μέτρα πιο πέρα, στην άλλη πλευρά μιας πλατιάς κοιλότητας του εδάφους, πίσω από σπειρωτά, αγκαθωτά συρματοπλέγματα και ανάμεσα από έλατα και γυμνούς θάμνους από κλήθρες, διακρίνονται οι σοβιετικές γραμμές. Η τοποθεσία λέγεται Ταμπάκοβο, από το ερειπωμένο χωριό που βρίσκεται λίγο πιο πίσω τους, όπου δεν έχει απομείνει τίποτα παραπάνω από σωρούς από καμινάδες καλυμμένες με ασβολερά από την καπνιά ξύλα, καθώς και κήπους με παγωμένα, μαραγκιασμένα λαχανικά.

* * *

Όταν ο Βίλι Πέτερ Ρίζε εξηγεί σε άλλους, τους λέει ότι βρίσκονται «στο Ρζεφ».* Αυτή τη στιγμή επικρατεί ηρεμία, που σημαίνει ότι

* Η έκφραση «στο Ρζεφ» είναι μια σχεδόν στενογραφική σύντμηση για μια μεγάλη προεξοχή, με πάνω από 200 κλμ. μήκος στις γερμανικές γραμμές, απομεινάρια της αποτυχημένης προσπάθειας του 1941 να καταληφθεί η Μόσχα, και πολύ εμφανές ακόμα και σε χάρτες μεγάλης κλίμακας ώστε να προσελκύει διαρκώς τη μεγάλη προσοχή των στρατηγικών εγκεφάλων και από τις δύο μεριές, πραγματικών ή φανταστικών. Το γεγονός ότι βρισκόταν κοντά στη Μόσχα έκανε τον Χίτλερ να θέλει να διατηρήσει αυτή τη γεωγραφική ανωμαλία –ενώ για τον ίδιο ακριβώς λόγο ο Στάλιν ήθελε να την εξαλείψει– και απαίτησαν αμφότεροι πως έπρεπε να γίνει «με κάθε τίμημα», αυτό το στρατοκρατικό κλισέ που έβρισκε και στους δύο δικτάτορες την πλήρη και πιο φρικτή υλοποίησή του.

δεν γίνονται μαζικές επιθέσεις από τους Σοβιετικούς, αν και δέχονται συνεχώς πυροβολισμούς από ελεύθερους σκοπευτές και ελαφρούς εκτοξευτές όλμων. Δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη μαντεμένα σόμπα κατά τη διάρκεια της μέρας, μια που ο καπνός από τα νοτισμένα καυσόξυλα προσελκύει αμέσως την προσοχή των επικεφαλής πυροβόλων του αντιπάλου. Κι όταν βρίσκονται στα χαρακώματα δεν υπάρχει προστασία από τα βλήματα που πέφτουν κατακόρυφα, ειδικά αν τύχει να πέσουν αρκετά κοντά. Ο Ρίζε ήταν μια φορά παρών όταν βρήκαν έναν σύντροφό τους που είχε δεχτεί ένα τέτοιο άμεσο χτύπημα κατά τη διάρκεια της νύχτας, είδε την τάφρο ταπετσαρισμένη με παγωμένα σπλάχνα, κομμάτια υφάσματος, μυαλά και σάρκες και τον νεκρό αγνώριστο εντελώς.

Μια νύχτα ακόμη, κατά την οποία αυτό που ο Ρίζε αποκαλεί «θεό των ονείρων» τον μεταφέρει προσωρινά και απαιτηλά στην πατρίδα, μακριά από αυτά. (Είναι εύκολο να φανταστεί κανείς το πώς ένιωθε με το ξύπνημα.) Το σκοτάδι γίνεται πρωί. Άλλο ένα χάραμα πάνω από την ουδέτερη ζώνη ανάμεσα στα αντίπαλα στρατόπεδα, πάνω από δασύλλια και βαλτώδη εδάφη και πάνω από τα μαραμμένα, καστανοκίτρινα χορτάρια του καλοκαιριού. Επικρατεί σιωπή. Γράφει: «Η ομορφιά των ωρών αυτών αξίζει πολλές νύχτες γεμάτες τρόμο και κούραση».

Πίσω στην Ούρσουλα Μπλόμπεργκ. Η ίδια και οι γονείς της μένουν βέβαια προσωρινά στη Σανγκάν, αλλά δεν έχουν και πολλές επιλογές ενώ περιμένουν την ειρήνη και τη δυνατότητα να ταξιδέψουν στον τελικό προορισμό, που είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες. Το ότι κατέληξαν στη Σανγκάν δεν είναι περίεργο. Όταν η οικογένεια ξεκίνησε το ταξίδι της πέρα από τους ωκεανούς την άνοιξη του 1939, αυτή η κοσμοπολίτικη μητρόπολη ήταν σε μεγάλο βαθμό το μόνο λιμάνι που εξακολουθούσε να καλωσορίζει ανεπιφύλακτα Εβραίους πρόσφυγες από τη Γερμανία. Και σε

αυτή την κατάσταση η φήμη της πόλης ως διεφθαρμένης, αμαρτωλής, συγκεχυμένης και επικίνδυνης μικρή σημασία είχε: γύρω στους 18.000 έχουν φτάσει εκεί τα τελευταία χρόνια.

Μερικές φορές την κυριεύουν ζοφερές σκέψεις· όπως, για παράδειγμα, όταν αναθυμάται όλους τους Βρετανούς, Αμερικανούς, Ολλανδούς και Γάλλους πολίτες που έχουν εξαφανιστεί και είναι κρατούμενοι των Γιαπωνέζων σ' ένα μεγάλο στρατόπεδο πέρα προς τον ποταμό Γουζόνγκ· ή όταν σκέφτεται τους συγγενείς της που έμειναν πίσω στη Γερμανία – αναρωτιέται τι να κάνουν. Όταν πολύ αργότερα, ενήλικη πια, ξανασκεφτόταν εκείνο το χρονικό διάστημα, ήταν ξεκάθαρο ότι «η ζωή μας για κάποια περίοδο συνεχίστηκε χωρίς εξωτερικές διαταραχές κι εμείς νανουρίζομασταν με μια πλάνα αίσθηση καθαρά εγωιστικής ικανοποίησης». Βοηθάει ότι εδώ υπάρχει πραγματική ειρήνη και ότι οι Γιαπωνέζοι στρατιώτες τους φέρονται με σεβασμό, με ευγένεια μάλιστα – άλλωστε είναι Γερμανοί, σύμμαχοι.

Όμως η ανησυχία υπάρχει εκεί, κάτω από την επιφάνεια.

Ανάμεσα σε όλα αυτά η Ούρσουλα απολαμβάνει μια απροσδόκητη και παράδοξη ελευθερία. Δεν την ενοχλεί που είναι τέλη φθινοπώρου· της αρέσει που έχει αφήσει πια πίσω της τη βαριά, υγρή ζέση του καλοκαιριού. Η νεοσύστατη εταιρεία ελαιοχρωματισμών του πατέρα της πηγαίνει καλά και η μητέρα της ασχολείται με τη μοδιστρική στο σπίτι. Βγάζει και η Ούρσουλα λίγα χρήματα προσπαθώντας να διδάξει αγγλικά σε τρεις νεαρές, όμορφες Ασιάτισσες που χαχανίζουν διαρκώς, αδελφές ενός πλούσιου Κινέζου – ή μάλλον «αδελφές»: με τον καιρό καταλαβαίνει ότι είναι οι παλλακίδες του. Όταν το επιτρέπει ο καιρός, παίζει κροκέ και πινγκ πονγκ με τις «αδελφές» κι όταν, όπως τώρα στην αρχή του μήνα, κάνει κρύο ή βρέχει, παίζουν χαρτιά.

Μουσικό ιντερμέτζο: η μέρα έχει αρχίσει να δροσίζει κι εκείνοι στέκονται κάτω από τον λοξό ήλιο της ερήμου και τραγουδούν ύμνους, συνοδευόμενοι από κάτι ασυνήθιστο όπως ένα σαξόφωνο. Οι φωνές άπειρες, ταλαντευόμενες, σβήνει το τραγούδι κι ακούγονται μόνο όλοι οι άλλοι γνώριμοι ήχοι: το μουγκρητό των κινητήρων, κλαγγές από μέταλλο πάνω σε μέταλλο, οι αμυδροί θόρυβοι από μακρινές εκρήξεις. Οι σύντομες προσευχές των στρατιωτών οδεύουν προς το τέλος τους. Ο λιπόσαρκος ιερέας με την προσεγμένη προφορά σπκώνει το χέρι και μοιράζει την ευλογία του Θεού. Τα κεφάλια σκύβουν. Ο άντρας βλέπει ότι ο διοικητής του συντάγματος* έχει περάσει μπροστά χωρίς να τον αντιληφθούν και τον περιεργάζεται –θα μπορούσε να πει κανείς– λίγο στα μουλωχτιά. Είναι, ως συνήθως, ανεπίληπτα ντυμένος, με καλογουαλισμένα κουμπιά, διακριτικά βαθμών και μονάδας, καμουσιόκι ιππασίας υπό μάλης, κερωμένο μουστάκι. Φαίνεται πως ακόμα και ο διοικητής σκύβει το κεφάλι, αλλά μοιάζει σαν να κοιτάζει τις μπότες ερήμου που φοράει, φτιαγμένες από σουέντ και δεμένες με τέτοια ακρίβεια ώστε να κρέμονται μόνο ισομήκη κορδόνια και στις δύο πλευρές του ποδιού.

Το άτομο που μελετάει τον επικεφαλής του τόσο διεξοδικά είναι ένας μελαχρινός υπίλαρχος, είκοσι δύο χρόνων, με αιτίαση μύτη, συνεσταλμένο χαμόγελο και χοντρά ματογυάλια. Το όνομά του είναι Κιθ Ντάγκλας. Έχει λόγους που κοιτάζει με περιέργεια γύρω του, είναι καινούριος στο σύνταγμα και έφτασε μόλις πριν από μερικές μέρες εδώ. Ουσιαστικά ανήκει στο επιτελείο της μεραρχίας, το οποίο απέχει πάνω από 30 χιλιόμετρα από εδώ, αλλά επειδή δεν άντεχε άλλο την απραξία, τη χωρίς καμία πρω-

* Θα χρησιμοποιούμε τον όρο *συνταγματάρχης* μόνο όταν αναφέρεται ως τέτοιος στο πρωτότυπο (*överste*). Αλλιώς θα χρησιμοποιείται το *διοικητής συντάγματος, τάγματος, μεραρχίας* κ.λπ. (Σ.τ.Μ.)

τοτυπία στρατιωτική γραφειοκρατία και τις άσκοπες δουλειές γραφείου, και την ντροπή που δεν είχε μια μάχιμη υπηρεσία, ειδικά τώρα που ξεκινούσε μια μεγάλη μάχη. «Η εμπειρία μάχης είναι κάτι που πρέπει να αποκτήσω». Έτσι άφησε το πόστο του τρεις μέρες πριν, χωρίς άδεια, φόρεσε μια φρεσκοπλυμένη στολή, πήρε ένα φορητό και τώρα είναι εδώ, αφού πρώτα κατάφερε μπλοφάροντας να πάρει ένα πόστο ως επικεφαλής μιας ομάδας με δύο άρματα μάχης.* Κάτι που δεν ήταν διόλου δύσκολο, αφού το σύνταγμα είχε ήδη χάσει πολλούς αξιωματικούς σε χαμηλότερα πόστα από τότε που ξεκίνησαν όλα, εννέα μέρες πριν. Σήμερα είναι Κυριακή 1η Νοεμβρίου.

Ο διοικητής συντάγματος αρχίζει να μιλάει:

Αύριο θα βγούμε για να ξεκινήσουμε τη δεύτερη φάση της μάχης του Αλαμείν. Η πρώτη φάση, η απομάκρυνση του εχθρού από τις θέσεις του, κατά μήκος ολόκληρης της γραμμής της μάχης, έχει ολοκληρωθεί. Σε αυτή τη φάση, αυτή εδώ η μεραρχία, αυτή εδώ η ταξιαρχία, έκανε λαμπρή δουλειά. Ο στρατηγός και ο ταξίαρχος είναι πολύ ευχαριστημένοι.

Είναι φανερό πως είναι έμπειρος ομιλητής. (Είναι βέβαια και βουλευτής. Με τους Συντηρητικούς.) Κάνει ενδιαμέσως και προσωπικά σχόλια σε συγκεκριμένα άτομα.

Τι νιώθει λοιπόν ο Ντάγκλας ενώπιον του διοικητή του; Ένα αντιφατικό μείγμα σεβασμού και φθόνου, περηφάνιας και εκνευρισμού. Ο διοικητής του συντάγματος αντιπροσωπεύει αυτό που ο Ντάγκλας δεν είχε ποτέ του: χρήματα, παραδόσεις και καλή οικογένεια, ιδιωτικά σχολεία, παιχνίδια κρίκετ και κυνήγι αλε-

* Δεν έχει εκπαιδευτεί στον τύπο αρμάτων μάχης που χρησιμοποιεί η επιλαρχία, τα Crusader Mk III. Ως επί το πλείστον είχε πάει κάτω και είχε δει μια παλαιότερη έκδοση.

πούς φορώντας κόκκινο σακάκι, και επίσης γοητεία και αυτοπεποίθηση που έχει όποιος γεννιέται μέσα στην ελίτ. Η ανδρεία του διοικητή του συντάγματος είναι γνωστή.

Ταυτόχρονα ο διοικητής του συντάγματος εμφανίζεται επίσης ως εκπρόσωπος κάθε αναχρονισμού, ξεροκεφαλιάς και ξεπερασμένης αντίληψης που χαρακτηρίζουν τον βρετανικό στρατό, κάτι που είναι μια σημαντική εξήγηση γιατί δεν έχουν κάνει κάτι άλλο από το να χάνουν επανειλημμένα από το 1940 και μετά – χάνουν με τρόπο ηρωικό και φλεγματικό βέβαια, αλλά χάνουν. Όταν η μονάδα έφτασε στη Μέση Ανατολή δύο χρόνια πριν ήταν ακόμη ένα σύνταγμα ιππικού, και στο σώμα των αξιωματικών του υπάρχουν πολλοί που διατηρούν τις παραδόσεις, κάτι που εκφράζεται με μια μόνιμη περιφρόνηση για οποιαδήποτε εκτεταμένα τεχνική εξειδίκευση και γνώση. Αυτό ακριβώς προκάλεσε προβλήματα στον Ντάγκλας από την πρώτη μέρα που τον έστειλαν στη μονάδα και στη Μέση Ανατολή πριν από έναν χρόνο. Ήδη τότε ήταν εκπαιδευμένος αξιωματικός τεθωρακισμένων, την ίδια στιγμή που η υπόλοιπη μονάδα δεν είχε δει ούτε ένα άρμα μάχης, κάτι που τον έκανε να χαρακτηριστεί αμέσως –όχι αδικαιολόγητα– ανυπόφορος ξερόλας. Έτσι ο Ντάγκλας, με την ταπεινή καταγωγή του, υποφέρει όχι μόνο από τον νομοπισμό και το αριστοκρατικό φλέγμα, αλλά και από το γεγονός ότι είναι συχνά πεισματάρης και δεν κρατάει το στόμα του κλειστό.

Ο Ντάγκλας είναι λίγο παράξενος. Γράφει νεωτεριστική ποίηση και τον έχουν πιάσει σε ενημερώσεις, πολλές φορές, να κάθεται και να ζωγραφίζει αντί να προσέχει.

Ο διοικητής συντάγματος φτάνει στο τέλος της ομιλίας του:

Αυτή τη φορά, στη δεύτερη φάση, δεν έχουμε ακριβώς να κάνουμε πολλή δουλειά, άλλοι... ε... πρόκειται να αναλάβουν.

Ο στρατηγός Μοντγκόμερι θα χωρίσει τις εχθρικές δυνάμεις σε μικρούς θυλάκους. Απόψε θα τους επιτεθούν οι Νεοζηλανδοί και θα τους ακολουθήσει η 9η Τεθωρακισμένη Ταξιαρχία και άλλοι σχηματισμοί τεθωρακισμένων. Όταν ο στρατηγός Μοντγκόμερι είναι έτοιμος θα μπούμε εμείς από πίσω τους για να δώσουμε τη χαριστική βολή στα γερμανικά τεθωρακισμένα. Είναι μεγάλη τιμή αυτό και μπορείτε να πάρετε τα εύσημα που ανατέθηκε η αποστολή σε τούτη την ταξιαρχία. Όταν θα έχουμε συντρίψει τα τεθωρακισμένα του εχθρού και θα έχουμε τρέψει σε φυγή τις δυνάμεις του θα επιστρέψουμε στο Κάιρο και... ε... θα κάνουμε ένα μπάνιο και θα αφήσουμε τους άλλους κακομοίρηδες να συνεχίσουν το κυνήγι για μας.

Η ομιλία του βρίσκει απήχηση ανάμεσα σε στρατιώτες και αξιωματικούς. Ακόμα και ο Ντάγκλας νιώθει λίγο ενθουσιασμένος παρά τον σκεπτικισμό του.

Το πλήθος των αντρών διαλύεται στο σούρουπο που έχει αρχίσει να πέφτει γρήγορα. Έχουν πολλή δουλειά ακόμη πριν ετοιμασούν για την επίθεση αύριο το πρωί. Όλα τα άρματα μάχης πρέπει να εφοδιαστούν με βενζίνη, λάδια, νερό, πυρομαχικά, φαγητό. Κι ένα σημάδι ότι τα πράγματα είναι σοβαρά τώρα: ο φροντιστής μοιράζει κάλτσες, χιτώνια και άλλα στρατιωτικά είδη χωρίς να απαιτεί υπογραφές σε έγγραφα. Θα ακολουθήσει μια έντονα έναστρη νύχτα.

* * *

Είναι άραγε ο Ντάγκλας, τρόπον τινά, εξίσου αναχρονιστικός με τον διοικητή του, έστω και με διαφορετικό τρόπο; Πολλές από τις ψυχολογικές συνθήκες στον συγκεκριμένο πόλεμο έχουν δημιουργηθεί απ' ό,τι συνέβη στο παρελθόν, κάτι που είναι εμφανές κυρίως από έναν τρόπο για τις όμορφες αλλά διαβόητες ψευδαι-

σθήσεις της προηγούμενης σύγκρουσης. Ωστόσο, από πολλές απόψεις, ο εικοσιδυάχρονος μοιάζει περισσότερο με τους νεαρούς άντρες του 1914 παρά με τους σύγχρονους τους. Θέλει τη μάχη, είναι μια εμπειρία που *πρέπει* να αποκτήσει, μια δοκιμασία που *πρέπει* να περάσει. Και ο πόλεμος είναι εν μέρει ένα αισθητικό φαινόμενο γι' αυτόν, που αποκτά το νόημά του από τις λογοτεχνικές και ποιητικές εικόνες που προηγήθηκαν. Βλέπει καθαρά τους παραλογισμούς του πολέμου, αλλά λόγω του περίπλοκου χαρακτήρα του είναι επίσης πιο δεκτικός για την αμφισημία του, μ' έναν τρόπο που ήταν πολύ συνηθέστερος πριν, ας πούμε, από είκοσι χρόνια, απ' όσο τώρα, σε αυτή την εποχή των πολλών απογοητεύσεων και των σχεδόν ανύπαρκτων ψευδαισθήσεων.*

* * *

Την ίδια Κυριακή είχε μια ικανοποιητικά ζεστή αλλά λίγο βροχερή φθινοπωρινή μέρα στο Βερολίνο. Τώρα είναι βράδυ και στον τέταρτο όροφο της Ρανκεστράσε 21 γίνεται πάλι ένα πάρτι. Το κτίριο είναι νεορομαντικού τύπου, με τοίχους όλο καθρέφτες και με μαρμάρινες καρυάτιδες στην είσοδο. Βρίσκεται στο κέντρο, μόλις λίγα τετράγωνα από τον ζωολογικό κήπο και την εκκλησία-μνημείο του Κάιζερ Βίλχελμ με το επιβλητικό ύψος. Το διαμέρισμα είναι κι αυτό όμορφο, με γυαλισμένα παρκέ, βαριά έπιπλα, πορτρέτα σε χρυσές κορνίζες και πάρα πολλά βιβλία. Είναι γεμάτο κόσμο τώρα, πάνω από πενήντα εν πάση περιπτώσει, κι ανάμεσα στο μισόφωτο και τους καπνούς των τσιγάρων ακούγονται γέλια και κουβέντες

* Υπάρχει μια ενδιαφέρουσα σύνδεση με το παρελθόν. Ο καθηγητής του στην Οξφόρδη ήταν ο Έντμουντ Μπλάντεν, συγγραφέας των ποιητικών και συγκλονιστικών απομνημονευμάτων από τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο με τίτλο *The Undertones of War*. Ο Μπλάντεν προέτρεψε τον Ντάγκλας να γράψει ποίηση και έδειξε αρκετά από τα ποιήματα αυτά στον Τ.Σ. Έλιοτ.

και χαρούμενη μουσική από γραμμόφωνο. Στο μεγάλο σαλόνι έχει παραμεριστεί η τραπεζαρία για να μπορεί να χορεύει ο κόσμος. Της αρέσει να χορεύει και της αρέσουν τα πάρτι.

Το όνομά της είναι Ούρσουλα φον Κάρντορφ και είναι τριάντα ενός χρόνων. Μαζί της είναι και τα δύο αδέρφια της, ο νεότερος Γιούργκεν και ο μεγαλύτερος Κλάους, και οι δυο με τις στρατιωτικές στολές τους. Είναι και άλλοι πολλοί νεαροί άντρες στο πάρτι που φορούν στολή, μεταξύ αυτών και έξι που αναρρώνουν. Ένας έχει κομμένο τον βραχίονα ψηλά στον ώμο, άλλος περπατάει με δεκανίκια, ένας τρίτος κάθεται με μεγάλη δυσκολία και μόνο πάνω σε φουσκωτό μαξιλάρι κι ένας τέταρτος, με μεγάλο τμήμα των ποδιών ακρωτηριασμένο λόγω σοβαρών κρουοπαγμάτων, αλλά αυτός πασχίζει να χορέψει όπως και να 'χει. Δεν είναι όμως μόνο οι στολές και τα δεκανίκια που θυμίζουν τον πόλεμο, αλλά και η οργάνωση του πάρτι. Όπως συνηθίζεται τώρα πια, η οικοδέσποινα –η Ούρσουλα, στην περίπτωσή μας– βάζει τα ποτήρια. Οι καλεσμένοι αγοράζουν τα ποτά. Και υπάρχουν πολλά μπουκάλια. Μια άλλη λεπτομέρεια: όλα τα παράθυρα είναι καλυμμένα με χαρτόνια και κουρτίνες. Η συσκοτίση είναι από τις 17.30 μέχρι τις 06.29.* Αν κάποιος από τους καλεσμένους κοίταζε έξω δεν υπήρχαν και πολλά να δει στην επιμελώς συσκοτισμένη Ρανκεστράσε, εκτός από τα μικρά, λικνιζόμενα φωτεινά σημάδια από τους φακούς των πεζών και την αλλόκοση κυανοπράσινη λάμψη από τα τραμ που περνούσαν κροταλίζοντας βαριά.

Εκείνα τα προσεκτικά καλυμμένα παράθυρα δεν είναι μόνο

* Ακόμα κι εδώ οι κανόνες ικανοποιούν τις προκαταλήψεις μας για τη γερμανική επιμέλεια: από την 3η μέχρι την 4η Νοεμβρίου το αντίστοιχο ωράριο είναι 17.28 μέχρι 06.31. Το θέμα της συσκοτίσης ήταν κάτι που χειρίζονταν αρκετά καλά, αλλά εκείνον τον μήνα έγιναν πολλά παράπονα δημοσίως για πεζούς και ποδηλάτες με «ελλιπή πειθαρχία στον δρόμο» – στο σκοτάδι δεν τηρούνταν όλοι οι κανόνες οδικής κυκλοφορίας.

μια υπενθύμιση για το τι γίνεται στην Ευρώπη και στον κόσμο, είναι επίσης και η εικόνα μιας στάσης στη ζωή. Όπως πολλοί Γερμανοί, έτσι και η Ούρσουλα φον Κάρντορφ προτιμάει να κρατάει τον πόλεμο και την πολιτική σε κάποια απόσταση. Κλείνει απέξω αυτά τα φαινόμενα κι αποσύρεται στην ιδιωτευσή. Αυτό εδώ υποτίθεται ότι θα είναι άλλο ένα χαρούμενο πάρτι, μακριά από τις ανησυχίες στον κόσμο.

Δεν φαίνεται μολαταύτα να υπάρχει διάθεση. Παρατηρεί απογοητευμένη ότι πολλοί δεν χορεύουν. Αντιθέτως, αποσύρονται σε κάποιο από τα άλλα δωμάτια για να συζητήσουν. Υπάρχουν πολλά που καθορίζουν τον τόνο στις συζητήσεις αυτών των νεαρών αξιωματικών, τόνο απογοητεύσεων και επικρίσεων που εκφράζεται μ' έναν νέο και ειλικρινέστερο τρόπο. Κι αυτό ισχύει γενικά. Μόλις δύο χρόνια πριν, μετά τον θρίαμβο στη Δύση, πολλοί από αυτούς εδώ τους ένστολους νεαρούς άντρες ήταν σίγουρα ακόμη ενθουσιώδεις υποστηρικτές. Όπως τόσοι και τόσοι άλλοι στην ίδια θέση, είχαν ενισχυμένη πίστη στον Ηγέτη, στη Γερμανία και στην τελική νίκη λόγω της γρήγορης και βίαιης προόδου τους. (Θα ήταν, υποθέτουμε, και αντικείμενα φθόνου από πολλούς της ίδιας γενιάς που δεν συμμετείχαν και είχαν αρχίσει να φοβούνται ότι ο πόλεμος θα τελείωνε πριν τους δοθεί η ευκαιρία να συμμετάσχουν.)

Ίσως θα μπορούσε να σκεφτεί κανείς ότι ακόμα κι αυτοί εδώ οι νεαροί αξιωματικοί, ακριβώς όπως οι περισσότεροι συμπατριώτες τους, είχαν νιώσει να κλονίζεται κάπως η εμπιστοσύνη στον Ηγέτη τους επειδή δεν εξουδετέρωσαν σύντομα –όπως Εκείνος είχε προβλέψει με ακρίβεια και δημόσια– τη Σοβιετική Ένωση το 1941 – αν και η εμπιστοσύνη τους αποκαταστάθηκε προσωρινά λόγω της γνωστής ομιλίας που έκανε τον Μάρτιο ο Χίτλερ και με την οποία υποσχέθηκε νίκη *αυτό* εδώ το καλοκαίρι. Γιατί μέχρι

τώρα ο Φίρερ είχε πάντα δίκιο. Αλλά το καλοκαίρι έχει ήδη περάσει εδώ και καιρό, ο χειμώνας ερχόταν οσονούπω και η αβεβαιότητα μεγάλωνε.* Αν και φυσικά όχι μεταξύ των φανατικών ναζί – γι' αυτούς η φαντασίωση είναι πάντα μεγαλύτερη από την πραγματικότητα.

Κι ενώ πολίτες όπως η Ούρσουλα φον Κάρντορφ ζουν σε μια πόλη όπου τα βομβαρδισμένα σπίτια εξακολουθούν να είναι σπάνια και μπορούν ακόμη να ξεφεύγουν καταφεύγοντας στην ιδιωτεύση και τις διασκεδάσεις, δεν συμβαίνει το ίδιο και με τους ένστολους άντρες. Και δεν είναι μόνο οι εμπειρίες τους ή το αλκοόλ που προκαλούν την επικριτική τους τάση. Το κάνουν ακόμη επειδή προστατεύονται σε κάποιο βαθμό από τις ουλές τους, τα μετάλλιά τους και το κύρος τους ως μαχητές πρώτης γραμμής.** Εκείνη είναι προφανώς συγκλονισμένη από την πίκρα τους. Μέχρι τώρα γινόταν το αντίθετο: οι στρατιώτες επέστρεφαν με αυτοπεποίθηση, ενώ οι πολίτες έτρεφαν αμφιβολίες. Τι είναι αυτό που συμβαίνει;

Το πάρτι κάνει ένα άλμα από την απογοήτευση στην αποτυχία όταν ο Χανς Σβαρτς φαν Μπερκ χτυπάει την πόρτα. Ο άντρας

* Όπως έδειξαν και ο Ντέλεφ Πόικερτ και ο Ίαν Κέρσου, αυτό που αποκαλούν μύθο του Χίτλερ –και που επέτρεπε σε πολλούς να είναι και επικριτικοί απέναντι στο Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα και να εμπιστευονται τον Φίρερ– βασιζόταν κυρίως στο γεγονός ότι αυτός επανειλημμένα προέβλεπε στις ομιλίες του στο ραδιόφωνο πράγματα που μετά είχαν πραγματοποιηθεί όταν όμως τα πράγματα άρχισαν να παίρνουν άλλη πορεία και ο Χίτλερ είχε κάνει λάθος, ο μύθος άρχισε να διαβρώνεται. Όταν ο Χίτλερ λοιπόν ενάντια σε κάθε στρατιωτική λογική επέμενε ότι το Σταλινγκράντ θα έπεφτε δεν το έκανε μόνο για το προσωπικό του κύρος αλλά και για τη διατήρηση του καθεστώτος. Αυτά τα δύο ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα.

** Μία από τις πιο διαδεδομένες λέξεις/εκφράσεις στο λεξιλόγιο των ναζί, μαζί με άλλες έννοιες όπως, για παράδειγμα, ετοιμότητα για αυτοθυσία, εθνική κοινότητα, θέληση, ολοκληρωτικός, καθαρότητα, φανατισμός κ.λπ.

είναι ένας από τους παλιούς γνωστούς της Φον Κάρντορφ. Γνωρίζονται από την εποχή που εκείνη εργαζόταν στη ναζιστική εφημερίδα *Der Angriff* [Η επίθεση], ένα άτομο το οποίο σέβεται και εκτιμάει. Ο σαραντάχρονος Σβαρτς φαν Μπερκ είναι εδώ και πολύ καιρό ένα από τα αγόρια του Γκέμπελς, αναγνωρισμένος δημοσιογράφος, αν και πεπεισμένος ναζιστής και μέλος των *Waffen-SS* [των Ενόπλων Ες-Ες]. Σ' ένα από τα δωμάτια ξεσπάει σύντομα μια όλο και πιο έντονη ανταλλαγή απόψεων ανάμεσα στον άντρα των Ες-Ες και τους νεαρούς αξιωματικούς. Κάποιος λέει: «Είμαστε όλοι σαν τα ποντίκια σε πλοίο που βυθίζεται, με τη διαφορά ότι εμείς δεν μπορούμε να πηδήσουμε έξω απ' αυτό». Ο Σβαρτς φον Μπερκ εκνευρίζεται, μολαταύτα προσπαθεί να συζητήσει ήρεμα, να συγκρατείται. Όταν όμως κάποιος λέει «άτομα σαν κι εσάς λένε ό,τι μπορούν για να καταπνίγουν την αλήθεια», εκείνος δεν αντέχει άλλο, σηκώνεται θυμωμένος και πηγαίνει προς την πόρτα. Η Ούρσουλα και ο μεγάλος αδερφός της Κλάους τρέχουν ξοπίσω του, προσπαθούν να ζητήσουν συγγνώμη, να εξομαλύνουν τα πράγματα. Και τα καταφέρνουν, όχι εύκολα όμως.

Μετά το συμβάν, αυτή η γυναίκα με τη μεγάλη αυτοπεποίθηση είναι λίγο φοβισμένη. «Τέτοιες συζητήσεις μπορεί να είναι επικίνδυνες για όλους τους εμπλεκόμενους». Και απογοητευμένη. Συνεχίζει να αφηγείται. «Το καλύτερο μέρος της βραδιάς ήταν πριν έρθουν οι καλεσμένοι και χόρευα εναλλάξ με τα δύο αδέρφια μου στην άδεια τραπεζαρία».

Την επομένη τηλεφωνεί ο Σβαρτς φαν Μπερκ και κάνει παράπονα στη μητέρα της Ούρσουλα, την Ίνα – η οποία είναι προ πολλού πιστή υποστηρίκτρια του καθεστώτος. Της λέει ότι «νιώθει απδιασμένος που αναγκάστηκε να ακούσει όλα εκείνα τα πτοπαθή λόγια».

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟΥ ΜΗΝΑ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ, ΤΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΠΟΥ ΤΟΝ ΕΖΗΣΑΝ

Αν και στις αρχές Νοεμβρίου του 1942 φαινόταν ότι οι δυνάμεις του Άξονα μπορούσαν ακόμη να νικήσουν, στο τέλος του μήνα δεν υπήρχε αμφιβολία πως η ήττα τους ήταν ζήτημα χρόνου. Μεσολάβησαν το Ελ Αλαμείν, το Γκουανταλκανάλ, η απόβαση στη γαλλοκρατούμενη Βόρεια Αφρική, η αποχώρηση των Ιαπώνων από το Κοκόντα στην Παπούα Νέα Γουινέα, και φυσικά η περικύκλωση του γερμανικού στρατού από τους Σοβιετικούς στο Σταλινγκράντ.

Σε αυτή την κρίσιμη φάση, όταν όλα κρέμονται από μια κλωστή, παρακολουθούμε την καθημερινότητα τριάντα εννιά διαφορετικών ανθρώπων, στρατιωτικών και απλών πολιτών, από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές: μεταξύ άλλων, συναντάμε έναν Σοβιετικό πεζικόριο κι έναν Αμερικανό πιλότο, μια φοιτήτρια στο Παρίσι, ένα δωδεκάχρονο κορίτσι στη Σανγκάη, μια νοικοκυρά στο Λονγκ Άιλαντ, έναν αιχμάλωτο στην Τρεμπλίνκα, μια Κορεάτισσα σε ιαπωνικό οίκο ανοχής για στρατιωτικούς.

**Ένα μωσαϊκό ιστοριών που ζωντανεύουν,
χάρη στην καθηλωτική αφήγηση του Peter Englund,
τον αγώνα μεταξύ βαρβαρότητας και πολιτισμού
και διαλύουν κάθε ψευδαίσθηση
ότι όλα αυτά είναι αδύνατο να επαναληφθούν.**

ISBN: 978-618-03-3249-0

9 786180 332490

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 83249

metaixmio.gr

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ
ΚΑΙ ΣΕ

e-book